

Гаран Ольга Володимирівна,
*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного та господарського права
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова*

ACQUIS ЄС ЯК ОРІЄНТИР ДЛЯ ПОДАТКОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Активна євроінтеграційна політика України зумовлює необхідність глибокої трансформації податкового адміністрування, що виходить далеко за межі формальної гармонізації матеріальних норм. «Податкова реформа є одним із ключових елементів програми та сигналом для міжнародних партнерів про незворотність шляху до ЄС» [1]. Цей процес потребує всебічної процедурної та інституційної перебудови механізму реалізації фіскальної функції держави відповідно до стандартів податкового *acquis* ЄС. «Сьогодні Уряд переходить до прискореної адаптації: у межах Національної програми адаптації законодавства закладено повну транспозицію податкового *acquis* ЄС до кінця 2027 року. Це – чіткий політичний сигнал серйозності намірів України виконувати необхідні реформи» [2].

Першочерговим завданням трансформації є переосмислення парадигми податкового контролю. Стратегічні документи, зокрема Національна стратегія доходів [3], закладають основи для переходу від репресивно-каральної моделі до сервісно-орієнтованої та комплаєнс-орієнтованої. У фінансово-правовому вимірі це означає трансформацію способу реалізації владних повноважень: пріоритетом стає формування умов для добровільного виконання обов'язків, проактивне управління ризиками та зниження транзакційних витрат бізнесу на взаємодію з державою. «2026 року Рада виконавчих директорів МВФ затвердила нову програму співпраці з Україною на 2026-2029 роки. Вона передбачає подальше посилення мобілізації внутрішніх доходів, протидію розмиванню податкової бази та модернізацію податкового адміністрування» [1].

Формування передбачуваного та справедливого податкового середовища, що легітимізує фіскальний примус, ґрунтується на трьох взаємопов'язаних складових, які реалізуються через конкретні інституційні, процедурні та технологічні інструменти:

1. Системне управління корупційними ризиками досягається шляхом проактивного картографування вразливих адміністративних процесів, впровадження цілісних антикорупційних комплаєнс-програм (включаючи політику конфлікту інтересів та захист повідомлювачів податкових правопорушень) та цифровізації, що мінімізує неформальні контакти і забезпечує аналітичний моніторинг поведінки як платників, так і службовців.

2. Функціональна автономія внутрішнього контролю передбачає створення організаційно відокремлених та матеріально незалежних структур. Їхня діяльність має бути захищена від втручання через спеціальні механізми фінансування, кадрової політики та оцінки ефективності, що гарантує реальну здатність до незалежних розслідувань.

3. Об'єктивація прийняття рішень є ключовою для мінімізації суб'єктивного впливу. Вона забезпечується чіткими публічними регламентами, повним переходом до автоматизованого ризик-орієнтованого відбору об'єктів контролю, впровадженням електронного документообігу та системами моніторингу дій службовців, що забезпечують повну прозорість і відтворюваність будь-якого адміністративного рішення.

В той же час, синергетичний ефект цих механізмів полягає у створенні інфраструктури внутрішніх стримувань і противаг. Це закладає підґрунтя для реальної рівності платників перед законом і формує суспільну довіру, перетворюючи податковий орган з карального інструменту на легітимний інститут належного врядування.

Ключовим інструментом модернізації податкового законодавства виступає впровадження ризик-орієнтованого контролю на засадах європейського принципу пропорційності. Це дозволяє диференціювати підхід до платників за рівнем ризику, зосередити ресурси на системних порушеннях та зменшити адміністративний тиск на сумлінний бізнес. При цьому автоматизація аналітичних процедур має супроводжуватися чіткими процесуальними гарантіями права на пояснення, доступ до інформації та мотивованість рішень.

Окрему вагу набуває цифровізація, зокрема запровадження цифрового аудиту (е-аудиту) на основі стандартизованого формату SAF-T UA. «SAF-T UA (Standard Audit File for Tax, Ukrainian version) – це стандартизований електронний формат подання бухгалтерських і податкових даних у вигляді XML-файлу. Формат базується на міжнародному стандарті SAF-T, який використовується податковими органами в країнах Європейського Союзу. Українська версія адаптована під національні особливості: план рахунків, ПДВ, структуру обліку та вимоги ДПС» [4]. «Використання цієї технології створює прозорі стосунки між бізнесом та державою, зменшує фізичні перевірки бізнесу та мінімізує несплату податків. ... З 1 січня 2026 року офіційно запроваджено систему е-аудит – сучасний цифровий інструмент податкового контролю» [5]. Цей інструмент потенційно веде до підвищення об'єктивності, скорочення строків перевірок та переходу до системного аналітичного контролю. Однак він потребує комплексного правового супроводу: захисту даних, аудиту алгоритмів, забезпечення кібербезпеки та збереження повноти процесуальних прав платника під час цифрової взаємодії.

Практичним індикатором інтеграції національного податкового законодавства є імплементація конкретних євронорм. Наприклад, положення щодо автоматичного обміну інформацією із урахуванням вимог Директиви 2011/16/ЄС про адміністративну співпрацю у сфері оподаткування) та звітності цифрових платформ [6], [7]. «Міжнародний обмін інформацією відбуватиметься відповідно до Багатосторонньої угоди компетентних органів про автоматичний обмін інформацією про доходи, отримані через цифрові платформи (далі – Багатостороння угода DPI), розробленої Організацією економічного співробітництва та розвитку.

Наразі сторонами цієї угоди є 33 юрисдикції (в тому числі і переважна більшість держав-членів Європейського Союзу). Державна податкова служба України на щорічній основі отримуватиме від компетентних органів іноземних юрисдикцій, які є сторонами Багатосторонньої угоди DPI, інформацію про доходи, отримані резидентами України, через цифрові платформи, оператори яких зареєстровані в таких юрисдикціях. Натомість ДПС насилатиме юрисдикціям-партнерам з обміну аналогічну інформацію про їхніх резидентів» [8]. Для приєднання до багатосторонньої угоди DPI Україні необхідно попередньо гармонізувати своє законодавство з Модельними правилами ОЕСР щодо звітності цифрових платформ. «Положення Модельних правил ОЕСР відповідають Директиві Ради (ЄС) 2021/514 від 22 березня 2021 року про внесення змін до Директиви 2011/16/ЄС про адміністративну співпрацю у сфері оподаткування» [8].

Також, під час реформування податкових відносин враховується, що «податкові зміни, які здійснюється в умовах війни, закладають основу для прозорої економіки післявоєнної відбудови та повноцінної інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС» [1].

Таким чином, модернізація податкового адміністрування України в контексті євроінтеграції являє собою комплексну правову трансформацію, спрямовану на створення «інфраструктури довіри». Ця інфраструктура будується на передбачуваності правил, ефективних цифрових сервісах, інституційній доброчесності та гарантіях належного врядування, що в подальшому є запорукою стабільного комплаєнсу, сприятливого інвестиційного клімату та реальної інтеграції до єдиного ринку ЄС. «Ключові пріоритети Державної податкової служби України на 2026 рік ... зокрема: цифрове управління податковим боргом, модернізація та масштабування «Е-аудиту», ризик-орієнтовані підходи та управління на основі даних, інтеграція з європейськими системами, та гармонізація національного законодавства з правом ЄС» [2].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Україна послідовно впроваджує стандарти ЄС та ОЕСР: Сергій Марченко про податкову реформу на міжнародній конференції в Японії. (2026). URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-poslidovno-vprovadzhuie-standarty-ies-ta-oesr-serhii-marchenko-pro-podatkovu-reformu-na-mizhнародnii-konferentsii-v-iaponii> (дата звернення: 20.04.2026).

2. Податкова євроінтеграція: Україна наближається до стандартів ЄС. 12.02.2026. URL : <https://nk.gov.ua/2026/02/12/podatкова-ievrointehratsiia-ukraina-nablyzhaietsia-do-standartiv-ies/> (дата звернення: 20.04.2026).

3. Національна стратегія доходів до 2030 року. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy%202030.pdf> (дата звернення: 20.04.2026).

4.Формат звітності SAF-T UA та його значення для бізнесу. URL: <https://www.softinform.com.ua/news/format-zvitnosti-saf-t-ua-ta-ioho-znachennia-dlia-biznesu/>(дата звернення: 20.04.2026).

5.Аудиторський файл SAF-T UA: що це і як подати до ДПС. URL: <https://portfel.ua/podannya-audytorskogo-fajlu-saf-t-ua/> (дата звернення: 20.04.2026).

6.Модельні правила звітності для цифрових Платформ: поширені запитання. 2023. URL: <https://mof.gov.ua/uk/dac7-442> (дата звернення: 20.04.2026).

7.Багатостороння угода DPI (the Multilateral Competent Authority Agreement on Automatic Exchange of Information on Income Derived through Digital Platforms). URL: <https://mof.gov.ua/uk/dac7-442> (дата звернення: 20.04.2026).

8.Запровадження в Україні міжнародного обміну інформацією про доходи отримані через цифрові платформи. URL: <https://mof.gov.ua/uk/dac7-442> (дата звернення: 20.04.2026).